

**FUNCTIONS AND TASKS
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE
REGARDING FINANCIAL MONITORING**

**ФУНКЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ
ЩОДО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ**

Taisiia Martynova¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-631-7-25>

Abstract. This paper presents a systematic analysis of the functions and responsibilities of the National Bank of Ukraine in the field of financial monitoring, which plays a decisive role in safeguarding the transparency, resilience, and integrity of the national banking system. In a context marked by deepening financial globalization, rapid digital transformation, and the growing complexity of money-laundering and terrorist-financing risks, the institutional role of the National Bank of Ukraine as a regulatory and supervisory authority has considerably expanded. The study outlines the conceptual basis of financial monitoring in Ukraine and traces its development in line with international AML/CFT standards, including the FATF Recommendations, Basel Committee guidelines, and EU AML directives. Financial monitoring is defined as a multilayer mechanism aimed at identifying, preventing, and mitigating illicit financial activities through coordinated actions of primary and state monitoring entities. A central focus is placed on the National Bank of Ukraine's regulatory, supervisory, analytical, and methodological functions. The institution formulates binding regulatory requirements, conducts risk-based supervision, enforces compliance measures, and maintains structured cooperation with the State Financial Monitoring Service of Ukraine and international AML/CFT bodies. The paper highlights the practical implementation of financial monitoring in banks, including KYC/CDD procedures, risk assessment models, suspicious activity reporting, and the increasing integration of RegTech and SupTech technologies. The research also identifies

¹ PhD student, Department of Banking,
Odesa National University of Economics, Ukraine

systemic challenges, such as regulatory ambiguities, shortages of qualified AML/CFT personnel, uneven digital maturity across banks, insufficient interagency coordination, cyber vulnerabilities, and emerging risks related to fintech innovations and digital assets. The paper argues for further harmonization of national legislation with AMLD5–AMLD6 and FATF standards, reinforcement of cybersecurity frameworks, and institutional development of professional certification (e.g., CAMS). Finally, the study proposes strategic directions for strengthening Ukraine's AML/CFT system: establishing a unified state information-exchange platform, expanding training infrastructure, enhancing risk-oriented supervision, and deepening international cooperation. The paper concludes that a robust system of financial monitoring is not only a control mechanism but also a critical instrument of strategic financial governance, and that strengthening the mandate of the National Bank of Ukraine will facilitate greater trust, competitiveness, and integration of the Ukrainian banking sector into the global financial architecture.

1. Вступ

Функціонування сучасної банківської системи України відбувається в умовах безперервних викликів, які пов'язані із світовою інтеграцією фінансових ринків, цифровізацією економічного сектора та посиленням ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Особливого значення у цих умовах набуває забезпечення фінансової безпеки країни та прозорості банківської системи. Фінансовий моніторинг є одним із найважливіших інструментів державної політики у цій сфері, так як він поєднує комплекс правових, організаційних та аналітичних механізмів, покликаних запобігати використанню фінансової системи у злочинних цілях.

Важливу роль у формуванні та реалізації політики фінансового моніторингу відіграє Національний банк України, який є центральним банком держави. Він виконує функції регулятора грошово-кредитних відносин, та суб'єкта державного фінансового моніторингу. На Національний банк України покладені повноваження визначати вимоги до банків стосовно проведення фінансового моніторингу, здійснювати контроль за дотриманням цих вимог, координувати взаємодію банків з іншими державними органами та міжнародними інституціями, а

також формувати аналітичні бази для запобігання відмиванню коштів і фінансуванню тероризму.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю вдосконалення системи фінансового моніторингу в процесі європейської інтеграції України, впровадження міжнародних стандартів FATF та директив Європейського Союзу, а також необхідністю зміцнення стійкості банківської системи. В умовах воєнного стану та підвищених економічних ризиків роль Національного банку України у забезпеченні фінансової безпеки держави набуває стратегічного значення.

Метою роботи є дослідження функцій та завдань Національного банку України у сфері фінансового моніторингу, аналіз механізмів їх реалізації на практиці та визначення шляхів підвищення ефективності регуляторної політики у банківському секторі.

Відповідно до поставленої мети сформульовано такі науково-дослідницькі завдання, як характеристика теоретичних засад та сутності фінансового моніторингу в банківській системі; дослідження нормативно-правової бази, що регламентує повноваження Національного банку України у сфері AML/CFT; аналіз функцій регулятора – нормотворчої, наглядової, аналітичної, інформаційної та методологічної; оцінка практичних механізмів реалізації фінансового моніторингу у банках України; виявлення ключових проблем та ризиків, що стримують розвиток системи фінансового моніторингу; пропозиція напрямів вдосконалення регуляторної, технологічної та інституційної складових системи AML/CFT.

Методологічною основою дослідження є системний, інституційний та функціональний підходи; методи аналізу й синтезу – для вивчення нормативної бази; компаративний метод – для порівняння української моделі з міжнародною практикою; статистичний та структурний аналіз – для оцінювання діяльності банків; правовий аналіз – для визначення відповідності законодавства міжнародним стандартам.

Логіка викладу матеріалу побудована від загального до конкретного: спершу розкриваються теоретико-правові засади фінансового моніторингу; далі висвітлюється роль і повноваження Національного банку України; у наступних розділах здійснюється структуризація функцій регулятора, розкриваються практичні аспекти діяльності банків у сфері AML/CFT, аналізуються ключові проблеми та окреслюються перспективні напрями удосконалення системи.

2. Теоретичні засади фінансового моніторингу в банківській системі України

Фінансовий моніторинг становить невід’ємну складову системи фінансової безпеки держави, головною метою якої є запобігання та протидія відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. У банківській діяльності він також є важливим елементом забезпечення довіри до банківської системи та захисту її від ризиків злочинного впливу.

У законодавстві України поняття фінансового моніторингу визначене в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX. Згідно зі статтею 1 цього Закону, фінансовий моніторинг – це сукупність заходів суб’єктів первинного та державного фінансового моніторингу, спрямованих на запобігання та виявлення операцій, що можуть бути пов’язані з відмиванням доходів або фінансуванням тероризму [1].

Міжнародна система фінансового моніторингу базується на рекомендаціях Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), які включають 40 ключових стандартів у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним та фінансуванню тероризму. Важливе значення також мають документи Базельського комітету з банківського нагляду, які встановлюють основні принципи управління ризиками та забезпечення заходів належного корпоративного управління в банках [2].

Формування системи фінансового моніторингу в Україні розпочалося у 2002 році з ухвалення першого закону. Відтоді національна модель зазнала суттєвого розвитку, адаптуючись до міжнародних вимог і стандартів. Центральну роль у цій системі відіграє Національний банк України, виконуючий функції суб’єкта державного фінансового моніторингу та здійснюючий регулювання діяльності банків у сфері протидії відмиванню коштів. Відповідно до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженого постановою Правління Національного банку України № 65 від 19.05.2020 р., Національний банк визначає вимоги до внутрішніх процедур фінансового моніторингу, ідентифікації клієнтів, оцінки ризиків і звітування про підозрілі операції [3].

Фінансовий моніторинг передбачає комплексний аналіз фінансових операцій клієнтів банку, спрямований на виявлення операцій з ознаками підозрілості. Згідно з вимогами Закону України № 361-IX від 06.12.2019 р. банки повинні проводити процедури ідентифікації і верифікації клієнтів (KYC – Know Your Customer), оцінювати рівень ризиків їх діяльності та звітувати до Державної служби фінансового моніторингу України про всі підозрілі операції. Такі заходи забезпечують оптимальний баланс між фінансовою свободою учасників ринку і необхідністю державного контролю у сфері фінансової безпеки.

Функціонування фінансового моніторингу у банках здійснюється на двох рівнях: первинному, який базується на здійсненні банками та іншими фінансовими установами, та державному, що забезпечується уповноваженими державними органами, серед яких провідну роль відіграє Національний банк України. Ефективність цієї системи залежить не лише від якості нормативно-правових вимог, а й від спроможності банків адекватно оцінювати ризики, ефективності ризик-менеджменту і налагодженої співпраці з державними органами.

3. Роль Національного банку України у системі фінансового моніторингу

Одним із важливіших суб'єктів державного фінансового моніторингу, який забезпечує реалізацію політики держави у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, є Національний банк України. У цій сфері його діяльність має системний і комплексний характер, що поєднує нормотворчі, наглядові, аналітичні, координаційні та методологічні функції.

Відповідно до статті 18 Закону України № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1], Національний банк України визначено суб'єктом державного фінансового моніторингу, який здійснює нагляд за дотриманням банками вимог чинного законодавства з питань фінансового моніторингу. Цей статус передбачає не лише здійснення контролю за дотриманням банками нормативних вимог, а й участь у розробленні та реалізації державної політики у сфері протидії відмиванню доходів і фінансуванню тероризму.

Нормативне забезпечення діяльності Національного банку України у сфері фінансового моніторингу здійснюється через ухвалення власних нормативно-правових актів. Основним документом є Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затверджене постановою Правління Національного банку України № 65 від 19.05.2020 р. [3], який регламентує порядок ідентифікації клієнтів, визначення їх рівня ризику, моніторинг фінансових операцій, а також вимоги до звітності банків перед уповноваженими органами.

Національний банк України реалізує нормотворчу функцію, формуючи нормативно-правову базу, обов'язкову для виконання банками у сфері фінансового моніторингу. Це сприяє уніфікації процедур контролю, оцінці ризиків і звітності у всіх банківських установах України. Водночас, Національний банк виконує контрольну (наглядову) функцію, проводячи перевірки банківських установ стосовно дотримання вимог фінансового моніторингу, аналізуючи їх внутрішні документи, та застосовуючи заходи впливу у разі виявлення порушень. За результатами виявлення таких порушень регулятор має право застосовувати заходи впливу у вигляді накладання штрафів, обмеження окремих операцій банків або відкликання ліцензії на здійснення окремих видів діяльності [4].

Важливим напрямом діяльності Національного банку України є аналітична функція, яка передбачає виявлення та аналіз підозрілих фінансових операцій, схем відмивання коштів і фінансування тероризму. Для реалізації цієї діяльності в структурі Національного банку України діє спеціальний підрозділ, який опрацьовує дані, отримані від банків і формує узагальнену результати для Державної служби фінансового моніторингу України. Співпраця між Національним банком України і Державною службою фінансового моніторингу України має стратегічно важливу, оскільки забезпечує оперативний обмін інформацією та координацію дій щодо виявлення фінансових злочинів.

На міжнародному рівні Національний банк України активно співпрацює з Групою Егмонт (Egmont Group), FATF, Базельським комітетом з банківського нагляду та іншими міжнародними організаціями, які формують правила у сфері боротьби з відмиванням коштів. Таке співробітництво дає можливість забезпечити адаптацію українського

законодавства до міжнародних практик та підтримувати репутацію України як надійного учасника світової фінансової спільноти [5].

Національний банк України виконує також методологічну та консультативну функції, розробляючи рекомендації для банків стосовно організації внутрішніх систем фінансового моніторингу, проводячи семінари, публікуючи роз'яснення з актуальних питань законодавства та оновлень нормативної бази. Це сприяє підвищенню професіоналізму банківських працівників та загальному вдосконаленню системи AML/CFT (Anti-Money Laundering / Counter Financing of Terrorism).

4. Функції Національного банку України щодо фінансового моніторингу

У банківській системі України фінансовий моніторинг є важливим елементом регуляторної політики, яка спрямована на забезпечення стійкості та прозорості фінансового сектору. В рамках виконання своїх компетенцій Національний банк України виконує ряд специфічних функцій, які охоплюють як нормотворчу діяльність, так і нагляд, аналітику, інформаційну взаємодію та методологічне супроводження процесів фінансового моніторингу.

Згідно із Законом України № 361-IX [1], до обов'язків Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу відноситься організація системи нагляду за дотриманням банками вимог законодавства щодо запобігання відмиванню доходів, а також сприяння становленню діючої системи управління ризиками. Структура функцій Національного банку України у сфері фінансового моніторингу базується на комплексному підході до оцінювання фінансової безпеки банківських установ: нормотворча функція, контрольна (наглядова) функція, аналітична функція, інформаційна функція, методологічна та освітня функція

До нормотворчої діяльності Національного банку України належить розроблення та прийняття нормативно-правових актів, які визначають правила проведення банками фінансового моніторингу. Основним документом є Положення про здійснення банками фінансового моніторингу (постанова Правління НБУ № 65 від 19.05.2020 р.) [3]. У положенні деталізовані вимоги стосовно ідентифікації клієнтів, верифікації операцій, класифікації ризиків, фіксації та зберігання відо-

мостей про фінансові операції. Національний банк України затверджує правила функціонування внутрішніх систем AML/CFT (Anti-Money Laundering / Counter Financing of Terrorism) у банках. Як наслідок, всі банки повинні розробляти власні внутрішні положення про фінансовий моніторинг, узгоджені із вимогами регулятора.

Однією з найважливіших функцій Національного банку України є банківський нагляд за виконанням вимог фінансового моніторингу. Національний банк виконує планові та позапланові перевірки банків, аналізує їхні внутрішні нормативні документи та процедури, а також оцінює ефективність управління ризиками. Національний банк України має повноваження на застосовування заходів впливу, передбачених статтею 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність», з накладенням штрафів, обмеженням певних операцій або відкликанням ліцензій тощо, у разі виявлення порушень [3]. Також Національний банк України здійснює безперервний дистанційний нагляд за діяльністю банків через систему регулярної звітності, завдяки чому своєчасно виявляє ризикові операції або відхилення від встановлених нормативів. Такий моніторинг є невід'ємною складовою ризик-орієнтованого підходу, який відповідає міжнародним стандартам FATF [5].

Аналітична діяльність Національного банку України передбачає виявлення схем потенційного відмивання коштів, аналіз транзакцій, формування аналітичних звітів і передавання узагальненої інформації до Державної служби фінансового моніторингу України. Національний банк України публікує на офіційному сайті аналітичні довідки щодо тенденцій у банківському секторі, рівня дотримання банками вимог фінансового моніторингу та ризиків використання банківських інструментів для незаконних цілей. Ця діяльність здійснюється на основі рекомендацій FATF і Базельського комітету, забезпечуючи інтеграцію української практики у міжнародну систему AML/CFT.

Сутність інформаційної функції Національного банку України полягає в організації та підтримці оперативного та якісного обміну даними між банками, Службою Державного фінансового моніторингу, правоохоронними органами та міжнародними партнерами. Регулятор забезпечує норми захищеного обміну інформацією, а також надає банкам роз'яснення щодо нових ризиків, типологій та ознак підозрілих операцій. Національний банк України також є учасником міжнарод-

них інформаційних ініціатив, зокрема співпрацює з Egmont Group, яка об'єднує підрозділи фінансової розвідки з понад 160 країн світу [6]. Таке співробітництво сприяє підвищенню здатності України реагувати на нові загрози у сфері фінансової безпеки.

Важливим напрямом функціонування Національного банку України є розробка методичних рекомендацій і навчальних програм для банківських працівників, які відповідальні за проведення фінансового моніторингу. Регулятор здійснює публікацію консультаційних матеріалів, проводить семінари, тренінги та надає роз'яснення щодо застосування законодавства. Також Національний банк України регулярно оновлює типології ризиків відмивання коштів та надає рекомендації щодо їх виявлення у щорічних аналітичних звітах [7], що сприяє підвищенню ефективності системи внутрішнього контролю банків і формуванню єдиних стандартів професійної діяльності у сфері фінансового моніторингу.

5. Завдання Національного банку України у сфері фінансового моніторингу

Завдання Національного банку України у сфері фінансового моніторингу визначають стратегічні засади державної політики щодо запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Окрім контролю і виявлення порушень, вони направлені на формування стабільного, прозорого та надійного банківського середовища, що відповідає міжнародним стандартам.

Відповідно до Закону України № 361-IX [1], головною метою Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу є забезпечення ефективного функціонування банківської системи шляхом зменшення ризиків її використання з метою легалізації коштів або фінансування тероризму. Завдання Національного банку України у цьому напрямку мають системний характер, поєднуючи регуляторні, контрольні, аналітичні, координаційні та інноваційні напрями діяльності.

Одним із пріоритетних завдань Національного банку України є забезпечення прозорості банківських операцій та запобігання використанню фінансової системи у незаконній діяльності. Регулятор установлює вимоги до ідентифікації та верифікації клієнтів (процедура KYC –

Know Your Customer), які передбачають встановлення особи клієнта, визначення його фінансової поведінки та оцінку ризиків здійснення операцій, що мають ознаку підозрілих.

Відповідно до Рекомендації 1 FATF Національний банк України запровадив ризик-орієнтований підхід до фінансового моніторингу у банках, зобов'язуючий банки приділяти особливу увагу клієнтам із підвищеним рівнем ризику [5].

Одним із ключових стратегічних завдань Національного банку України є запобігання використанню банківської системи для легалізації злочинних доходів або фінансування терористичної діяльності. З цією метою Національний банк здійснює безперервний нагляд за діяльністю банків, проводить перевірки, а також координує обмін інформацією між фінансовими установами та Державною службою фінансового моніторингу України.

Згідно з вимогами Постанови Національного банку України № 65 [3], банки зобов'язані невідкладно повідомляти про всі операції, які мають ознаки підозрілих, незалежно від суми, а також призупиняти їх проведення до отримання подальших інструкцій від уповноважених органів. Такий підхід забезпечує своєчасне реагування на потенційні ризики та сприяє підвищенню рівня безпеки банківського сектору.

Відповідно до принципів Базельського комітету з банківського нагляду, ефективність фінансового моніторингу базується на системі належного функціонування управління ризиками. Національний банк України вимагає від банків створення систем внутрішнього контролю (Internal Control Systems), що забезпечують автоматичне виявлення нетипових транзакцій, аналіз фінансової поведінки клієнтів і виявлення підозрілих операцій [8].

Завдання Національного банку України полягає у формуванні єдиних вимог до такої системи, а також у забезпеченні того, а також забезпеченні у банків кваліфікованого персоналу, технічних засобів та програмного забезпечення для ефективного моніторингу. Національний банк України також розробляє типологічні дослідження ризиків, які регулярно оновлюються та доводяться до банківських установ для удосконалення їхніх внутрішніх процедур управління ризиками.

Одним із важливих напрямків діяльності Національного банку України є вдосконалення регуляторної бази у сфері фінансового моні-

торингу. Регулятор співпрацює з Державною службою фінансового моніторингу України, Міністерством фінансів України, Службою безпеки України, а також з міжнародними партнерами – FATF, Egmont Group, Міжнародним валютним фондом і Світовим банком. Це дозволяє узгоджувати національну політику з міжнародними стандартами, сприяє імплементації вимог Директив Європейського Союзу з боротьби з відмиванням коштів (AMLД) і зміцненню позиції України у глобальній фінансовій системі [9].

Також, в умовах цифрової трансформації одним із ключових напрямів діяльності Національного банку України є удосконалення інформаційно-аналітичних систем для автоматизації процесів фінансового моніторингу. Зокрема, Національний банк України запроваджує інтегровані платформи для обміну інформацією між банками та державними органами, а також активно сприяє розвитку технологічних рішень у сфері RegTech (Regulatory Technology) і SupTech (Supervisory Technology).

Завдяки цим інструментам забезпечується здійснення автоматичного виявлення підозрілих операцій, обробку великих обсягів даних (big data) та підвищення точності ризик-оцінки. Використання технологій штучного інтелекту у сфері фінансового моніторингу Національний банк України розглядає як один із пріоритетних напрямів розвитку у середньостроковій перспективі.

6. Практичні аспекти реалізації фінансового моніторингу в банках України

В банківській системі ефективність фінансового моніторингу значною мірою визначається тим, як саме банки виконують на практиці вимоги законодавства та нормативних актів Національного банку України. На відміну від загальнодержавних органів, що здійснюють координацію та нагляд, саме банки є першою лінією захисту у протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму.

Реалізація фінансового моніторингу в Україні на практиці базується на виконанні комплексу процедур ідентифікації клієнтів, оцінки ризиків, моніторингу фінансових операцій, звітування до Державної служби фінансового моніторингу України та взаємодії з Національним банком України.

Базовим елементом системи фінансового моніторингу є ідентифікація клієнтів. Відповідно до Положення Національного банку України № 65 [3], банки повинні здійснювати ідентифікацію особи клієнта, перевіряти достовірність наданих документів, а також встановлювати кінцевого бенефіціарного власника (КБВ).

Під час здійснення дистанційних операцій (через онлайн-банкінг або мобільні застосунки) банки використовують електронну ідентифікацію із застосуванням кваліфікованого електронного підпису, систем BankID або відеоверифікації. Такий підхід відповідає європейським стандартам і забезпечує зручну взаємодію клієнта з банком без зниження рівня безпеки [10]. Особливу увагу приділяють ідентифікації політично значущих осіб (PEPs), щодо яких банки зобов'язані проводити посилений фінансовий моніторинг. Це означає більш детальну перевірку джерел походження коштів та постійний контроль за операціями клієнта.

Банки здійснюють поточний моніторинг фінансових операцій з метою виявлення тих, що мають ознаки підозрілих. Згідно зі статтею 11 Закону № 361-IX [3], підозрілою вважається операція, якщо її зміст або умови не мають очевидного економічного сенсу, не відповідають фінансовому стану клієнта або не відповідають його звичній діяльності. З метою реалізації цього завдання банки застосовують автоматизовані ІТ-системи моніторингу, які забезпечують аналіз операцій у режимі реального часу. У разі виявлення операцій з ознаками підозрілих банк зобов'язаний негайно повідомити Службу Державного фінансового моніторингу України і тимчасово призупинити їх проведення. За даними Національного банку України, у 2024 році банки України подали понад 1,75 млн повідомлень про підозрілі операції [11].

Національний банк України виконує постійний нагляд за виконанням банками вимог законодавства щодо фінансового моніторингу. За результатами проведених перевірок регулятор має право застосовувати заходи впливу – від письмових попереджень до накладення суттєвих штрафів на фінансові установи. Наприклад, у 2024 році Національний банк України застосував заходи впливу на низку банків за неналежне управління ризиками AML/CFT, відсутність належних процедур KYC, а також несвоєчасне інформування Служби Державного фінансового моніторингу України [12]. Такі заходи мають не лише каральний, а й

превентивний характер, стимулюючи банки до підвищення ефективності своїх внутрішніх систем контролю.

Національний банк України здійснює імплементацію норм права Європейського Союзу та міжнародних стандартів у сфері фінансових послуг (зокрема у протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму – AML/CFT) в рамках реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що є частиною євроінтеграційного курсу України [13].

У 2024–2025 роках посилюються процеси цифровізації фінансового моніторингу. Банки активно впроваджують RegTech-рішення (Regulatory Technology), завдяки яким є можливість автоматизувати перевірку клієнтів, створювати профілі ризику та виявляти зв'язки між контрагентами. Національний банк України сприяє впровадженню таких технологій, зокрема через розроблення стандартів електронної взаємодії та обміну даними. Важливим елементом цього процесу є використання аналітики великих даних (Big Data) для прогнозування ризиків фінансових злочинів.

Також, впроваджується єдина інформаційна платформа для обміну даними між банками та державними органами, що сприятиме підвищенню оперативності реагування та зменшити адміністративне навантаження на установи.

7. Проблеми та напрями вдосконалення системи фінансового моніторингу

Попри значний прогрес у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, система фінансового моніторингу в Україні продовжує стикатися з низкою проблем, які зумовлені як об'єктивними процесами трансформації банківської системи, так і суб'єктивними недоліками у регуляторній, контрольній та технологічній функціях. Для підвищення ефективності функціонування фінансового моніторингу необхідно дотримуватися законодавчих вимог, а також постійно вдосконалювати методи, інструменти та підходи у відповідь на нові виклики фінансового ринку.

Європейський Союз ухвалив Шосту директиву з питань протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (AMLD6), яка передбачає розширення переліку злочинів, пов'язаних із відмиванням

грошей, посилення відповідальності юридичних осіб, а також гармонізацію кримінально-правових норм серед країн-членів Європейського Союзу. Однак дія цієї директиви поширюється насамперед на держави – члени Союзу, і станом на сьогодні повної адаптації її положень до українського законодавства не зафіксовано. Україна продовжує процес поступового наближення національної правової бази до вимог AMLD5 та AMLD6 у межах виконання євроінтеграційних зобов'язань, але низка положень – зокрема щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб і транскордонного співробітництва – ще потребують імплементації [14].

П'ята директива Європейського Союзу з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (AMLD5) значно розширила вимоги до прозорості та контролю у фінансових операціях. Вона передбачає створення відкритих реєстрів кінцевих бенефіціарних власників, посилення ідентифікації клієнтів у сфері віртуальних активів та криптовалютних бірж, введення більш жорстких вимог до політично значущих осіб (PEPs), а також розширення повноважень фінансових розвідок у доступі до банківської інформації. Крім того, AMLD5 зобов'язує фінансові установи впроваджувати посилений моніторинг ризикових транзакцій, особливо пов'язаних із країнами, що мають стратегічні недоліки у системах AML/CFT. Значна увага приділяється заходам кібербезпеки та виявленню операцій із високим ступенем анонімності, що характерно для електронних гаманців і фінтех-послуг. Основною метою AMLD5 є підвищення рівня прозорості фінансових потоків та забезпечення уніфікації процедур AML/CFT у країнах-членах Європейського Союзу відповідно до сучасних цифрових викликів.

Шоста директива Європейського Союзу у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (AMLD6) поглибила вимоги AMLD5 та переорієнтувала їх на кримінально-правове забезпечення боротьби з відмиванням коштів. У документі міститься розширений перелік злочинів-предикатів, які пов'язані із легалізацією доходів, включаючи кіберзлочинність, торгівлю людьми, фінансові махінації, корупцію та злочини у цифровому середовищі. AMLD6 також запроваджує принцип розширеної кримінальної відповідальності юридичних осіб, зокрема за злочини, вчинені їхніми працівниками або бенефіціарами. Значну увагу приділено транснаціональному співробітництву,

спільним розслідуванням між державами-членами та уніфікації кримінальних санкцій за злочини у сфері відмивання коштів. Директива встановлює мінімальні стандарти покарання, визначає вимоги до доказової бази у справах про фінансові злочини та акцентує на підвищенні ролі фінансових розвідок у транскордонному обміні інформацією. Таким чином AMLD6 зміцнює інституційну основу боротьби з відмиванням коштів у Європейському Союзі та сприяє формуванню єдиного кримінально-правового підходу до протидії фінансовим злочинам.

Не дивлячись на суттєвий прогрес у гармонізації законодавства з вимогами FATF та директивами Європейського Союзу, в українській практиці зберігається проблема подвійного тлумачення окремих норм у сфері фінансового моніторингу. Україна вважає цю проблему як системною, тобто такою, що виникає через недостатню деталізацію певних вимог та відсутність уніфікованих підходів до їх застосування на рівні банківського сектора. Наприклад, у процесі оцінки рівня ризику клієнтів банки нерідко застосовують різні підходи до визначення ризикових факторів, що пов'язано із нечіткістю критеріїв, закріплених у нормативних документах. Аналогічно відбувається й у класифікації підозрілих операцій: законодавство містить загальні формулювання, які банки інтерпретують по-різному, що призводить до нерівномірності у практиці звітування до Служби Державного фінансового моніторингу України.

Також, Україна підкреслює, що порядок обміну інформацією між банками та державними органами залишається недостатньо стандартизованим. Через відсутність єдиних технічних протоколів і методологічних рекомендацій щодо верифікації даних призводить відбуваються різні трактування обсягу та змісту інформації, яка має передаватися у межах AML/CFT. Це створює додаткове адміністративне навантаження, оскільки банки вимушені адаптувати свої внутрішні процедури до неоднозначних чи неповних вимог. Отже, в Україні проблема подвійного тлумачення норм є однією з ключових перешкод для розвитку ефективної ризик-орієнтованої моделі фінансового моніторингу. Її усунення є пріоритетним завданням на найближчий етап реформування AML/CFT-системи.

Однією з ключових проблем є дефіцит кваліфікованих кадрів у сфері фінансового моніторингу. Значна частина банківських установ

не має достатньо досвідчених спеціалістів, здатних ефективно оцінювати ризики та інтерпретувати складні фінансові схеми.

У багатьох установах системи внутрішнього контролю залишаються формальними: вони виконують вимоги Національного банку України номінально, без належної аналітичної глибини, що також знижує якість фінансового моніторингу й сприяє виникненню ризиків недооцінки загроз.

Недостатня автоматизація процесів фінансового моніторингу є також важливою проблемою, так як не всі банки впровадили сучасні програмні комплекси для автоматичного аналізу транзакцій, а інтеграція інформаційних систем між банками й державними установами залишається обмеженою.

Також, відсутня єдина державна платформа для обміну інформацією у сфері AML/CFT, через що зменшується оперативність реагування на нові ризики. Хоча Національний банк України активно розвиває цифрові інструменти, їх реалізація потребує часу, інвестицій та змін у законодавстві.

Не дивлячись на існування координативних механізмів, рівень взаємодії між Національним банком України, Державної служби фінансового моніторингу України, податковими і правоохоронними органами залишається недостатнім. Істотною перешкодою також є обмежений обмін аналітичними даними між банками, що пов'язано з банківською таємницею та вимогами щодо конфіденційності, через що різні установи володіють частковою інформацією про підозрілі схеми, та мають ресурсів для складення повної картини фінансових потоків.

Через активне зростання фінтех-сектору та ринку криптовалют з'явилися нові ризики для системи фінансового моніторингу, оскільки відсутність єдиного регулювання операцій з цифровими активами створює «сірі зони», які можуть бути використані для приховування незаконних доходів.

Також, кіберзагрози – одна з найсерйозніших проблем сучасного фінансового сектору. Кібератаки на банківські системи можуть призвести до витоку інформації про клієнтів і підриву довіри до фінансового моніторингу. У цьому контексті Національний банк України поступово розробляє політику кіберстійкості та впроваджує вимоги до кіберзахисту банків [4].

Важливим напрямом вдосконалення системи фінансового моніторингу є гармонізація законодавства з міжнародними стандартами, а саме повна імплементація Директив Європейського Союзу (AMLD5, AMLD6) та рекомендацій FATF. Зокрема щодо розширення переліку суб'єктів фінансового моніторингу, визначення критеріїв ризиків і прозорості бенефіціарної власності [15].

Необхідно розвивати цифрову інфраструктуру AML/CFT, та продовжувати впровадження RegTech і SupTech рішень, які дають можливість автоматизувати обробку даних і аналіз ризиків. Національний банк України може запровадити єдину інтегровану інформаційну платформу для обміну даними між банками, Державною службою фінансового моніторингу України та правоохоронними органами.

Доцільним кроком є розвиток системи професійної сертифікації спеціалістів з фінансового моніторингу, створення навчальних центрів при Національному банку України та партнерство з університетами для підготовки фахівців за міжнародними стандартами CAMS (Certified Anti-Money Laundering Specialist).

Україні важливо зміцнювати міжнародну співпрацю та підтримувати активну участь у роботі Egmont Group, FATF-style регіональних органів та європейських платформ AML. Завдяки цьому держава матиме можливість обмінюватися аналітичними моделями та посилити глобальну координацію у сфері фінансової безпеки.

8. Висновки

Фінансовий моніторинг є ключовим елементом сучасного банківського нагляду, спрямованим на забезпечення прозорості фінансових потоків, запобіганню відмивання доходів і зниження ризиків дестабілізації банківської системи. В Україні ця функція реалізується в межах повноцінної моделі державного фінансового моніторингу, центральну роль в якій посідає Національний банк України як суб'єкт регуляторної політики та орган державного контролю.

Дослідження показало, що діяльність Національного банку України у сфері фінансового моніторингу охоплює декілька ключових напрямів:

Нормотворча діяльність – розроблення та впровадження єдиних стандартів протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму (AML/CFT) для банківського сектору.

– Контрольна та наглядова функція – забезпечення дотримання банками вимог чинного законодавства у сфері фінансового моніторингу.

– Аналітична діяльність – виявлення ризикових операцій, підозрілих транзакцій і тенденцій, що можуть свідчити про порушення фінансової безпеки.

– Інформаційно-методологічна робота – надання роз’яснень, методичних рекомендацій і проведення навчань для підвищення професійної компетентності працівників банків.

– Цифровізація процесів – упровадження сучасних ІТ-рішень, що підвищують ефективність контролю, моніторингу та обробки аналітичних даних.

Завдяки активній діяльності Національного банку України у регулюванні фінансового моніторингу вдалося суттєво підвищити рівень прозорості банківського сектору, уніфікувати національне законодавство до вимог FATF та ЄС, та укріпити репутацію України у сфері боротьби з відмиванням коштів. В той же час виявлено ряд проблем, які гальмують подальший розвиток системи. Серед них – нормативні суперечності, дефіцит кваліфікованих кадрів, обмежена цифрова інтеграція, недостатня міжвідомча координація та нові виклики, пов’язані з розвитком фінансових технологій та криптовалют.

Для вдосконалення фінансового моніторингу в банківській системі України доцільно гармонізувати національне законодавство з вимогами FATF, AMLD5–AMLD6 та стандартами Базельського комітету; розвивати цифрову інфраструктуру моніторингу, запровадивши єдину державну платформу обміну даними між банками, Національним банком України та Службою Державного фінансового моніторингу України; посилювати кадровий потенціал шляхом створення системи сертифікації та безперервного навчання фахівців з AML/CFT; розширювати міжнародну співпрацю України у рамках Egmont Group, FATF-style органів та проєктів технічної допомоги ЄС; удосконалювати кіберзахист і контроль ризиків, зокрема у сфері цифрових валют та дистанційних банківських послуг.

Отже, ефективний фінансовий моніторинг виступає не лише інструментом контролю, а й механізмом стратегічного управління фінансовою стабільністю держави. Подальше посилення ролі Національного

банку України у цій сфері сприятиме зміцненню довіри до банківської системи, підвищенню її конкурентоспроможності та поглибленню інтеграції України у світову фінансову спільноту, засновану на принципах прозорості, безпеки та відповідності міжнародним стандартам.

Список літератури:

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-IX від 06 грудня 2019 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 11.11.2025).
2. Basel Committee on Banking Supervision. *Customer Due Diligence for Banks*. Bank for International Settlements, 2001. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf> (дата звернення: 11.11.2025).
3. Постанова Правління Національного банку України № 65 від 19 травня 2020 р. «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу». *Національний банк України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text> (дата звернення: 11.11.2025).
4. *Фінансовий моніторинг*. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/monitoring> (дата звернення: 11.11.2025).
5. FATF. *Міжнародні стандарти з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (Рекомендації FATF)*. Листопад 2023 р. *Державна служба фінансового моніторингу України*. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Міжнародні%20стандарти/FATF%20Recommendations_UKR_as_of_November%202023%20-%20updated.pdf (дата звернення: 11.11.2025).
6. *Egmont Group of Financial Intelligence Units. Members by Region*. URL: <https://egmontgroup.org/members-by-region/eg-member-fiu-information> (дата звернення: 11.11.2025).
7. *Державна служба фінансового моніторингу України. Звіти про діяльність*. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-dijalnist> (дата звернення: 11.11.2025).
8. Basel Committee on Banking Supervision. *Sound Management of Risks Related to Money Laundering and Financing of Terrorism*. Bank for International Settlements, 2020. URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d505.pdf> (дата звернення: 11.11.2025).
9. Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/843/oj/eng> (дата звернення: 11.11.2025).
10. Національний банк України. *Пресреліз від 01 жовтня 2025 р.* URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/3_pr_2025-10-01.pdf?v=14 (дата звернення: 11.11.2025).
11. Державна служба фінансового моніторингу України. *Звіт про діяльність за 2024 рік*. 2025. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/2025/REPORT2024.pdf> (дата звернення: 11.11.2025).

12. Національний банк України. У листопаді застосував до трьох банків та двох небанківських фінансових установ заходи впливу за порушення у сфері фінмоніторингу. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalnyi-bank-u-listopadi-zastosuvav-do-troh-bankiv-ta-dvoh-nebankivskih-finansovih-ustanov-zahodi-vplivu-za-porushennya-u-sferi-finmonitoringu> (дата звернення: 11.11.2025).

13. Євроінтеграція Національного банку України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/euro-integration> (дата звернення: 11.11.2025).

14. European Parliament. *6th Directive on AML/CFT (AMLD6)*. 2023. URL: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-an-economy-that-works-for-people/file-6th-directive-on-amlcft-%28amld6%29> (дата звернення: 11.11.2025).

15. Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1673/oj/eng> (дата звернення: 11.11.2025).

References:

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, finansuvanniu terorizmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia» No. 361-IX vid 06 hrudnia 2019 r. *Verkhovna Rada Ukrainy* [The Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds of Crime, Terrorist Financing and Financing of Proliferation of Weapons of Mass Destruction"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (date of access: 11.11.2025). (in Ukrainian)

2. Basel Committee on Banking Supervision. *Customer Due Diligence for Banks*. Bank for International Settlements, 2001. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf> (date of access: 11.11.2025).

3. Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy No. 65 vid 19 travnia 2020 r. «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro zdiisnennia bankamy finansovoho monitoringhu» [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine No. 65 "On Approval of the Regulation on Financial Monitoring by Banks"]. *Natsionalnyi bank Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text> (date of access: 11.11.2025). (in Ukrainian)

4. Finansovi monitoringh [Financial monitoring]. *Natsionalnyi bank Ukrainy*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/monitoring> (date of access: 11.11.2025). (in Ukrainian)

5. FATF. Mizhnarodni standarty z protydii vidmivanniu koshtiv ta finansuvanniu terorizmu (Rekomendatsii FATF) [International Standards on Combating Money Laundering and Terrorist Financing (FATF Recommendations)]. *Derzhavna sluzhba finansovoho monitoringhu Ukrainy*. November 2023. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Міжнародні%20стандарти/FATF%20>

Recommendations_UKR_as_of_November%202023%20-%20updated.pdf (date of access: 11.11.2025). (in Ukrainian)

6. Egmont Group of Financial Intelligence Units. *Members by Region*. URL: <https://egmontgroup.org/members-by-region/eg-member-fiu-information> (date of access: 11.11.2025).

7. Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrainy. *Zvity pro diialnist* [Activity Reports]. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist> (date of access: 11.11.2025). (in Ukrainian)

8. Basel Committee on Banking Supervision. *Sound Management of Risks Related to Money Laundering and Financing of Terrorism*. Bank for International Settlements, 2020. URL: <https://www.bis.org/bcb/publ/d505.pdf> (date of access: 11.11.2025).

9. Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/843/oj/eng> (date of access: 11.11.2025).

10. Natsionalnyi bank Ukrainy. *Presreliz vid 01 zhovtnia 2025 r.* [Press release of October 1, 2025]. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/3_pr_2025-10-01.pdf?v=14 (date of access: 11.11.2025). (in Ukrainian)

11. Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrainy. *Zvit pro diialnist za 2024 rik* [2024 Activity Report]. 2025. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/2025/REPORT2024.pdf> (date of access: 11.11.2025). (in Ukrainian)

12. Natsionalnyi bank Ukrainy. *U lystopadi zastosuvav do trokh bankiv ta dvokh nebankivskykh finansovykh ustanov zakhody vplyvu za porushennia u sferi finmonitorynhu* [In November, the National Bank applied enforcement measures to three banks and two non-bank financial institutions for AML violations]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-u-listopadi-zastosuvav-do-troh-bankiv-ta-dvoh-nebankivskih-finansovih-ustanov-zahodi-vplyvu-za-porushennya-u-sferi-finmonitoringu> (date of access: 11.11.2025). (in Ukrainian)

13. Yevrointehratsiia Natsionalnoho banku Ukrainy [European Integration of the National Bank of Ukraine]. *Natsionalnyi bank Ukrainy*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/euro-integration> (date of access: 11.11.2025). (in Ukrainian)

14. European Parliament. *6th Directive on AML/CFT (AMLD6)*. 2023. URL: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-an-economy-that-works-for-people/file-6th-directive-on-amlcft-%28aml6%29> (date of access: 11.11.2025).

15. Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1673/oj/eng> (date of access: 11.11.2025).